

JACQUES VONK, TALENTVOL SCHILDER VAN HET OUDE LIMBURG

Monda Heshusius

Begin 1969 bezorgt de postbode op Vroenhof 60 in Houthem-St Gerlach een ansichtkaart van Kasteel Hoensbroek, gericht aan 'Here Jacques Vonk'. Afzender is de bewoner van het kasteel, Bertus Aafjes, die op 30 januari 1969 schrijft:

Beste Jacques,

Met de dichter A. Roland Holst bezocht ik het kerkje in Hoensbroek en wij bekeken de ramen. Zijn mening...

"In geen jaren zag ik glas-in-lood ramen die ik met zoo diepe ontroering bewonderde en die mij tot in mijn hart zóó boeiden. Een volgende keer hoop ik u persoonlijk te ontmoeten."

get. A. Roland Holst

Een groot compliment van de 'Prins der Nederlandse dichters'. De kaart is dan ook zorgvuldig bewaard door Jacques Vonk, en later door diens familie.

De auteur en de dichter waren niet de enigen die werden bekoord door de twaalf ramen in het kleine kerkje van Sint Jan. "Het kerkje is een juweel van simpele architectuur. De ramen zijn zo sober alsof ze bang zijn lawaai te maken in die kleine meditatieve ruimte...." schrijft publicist Reinout van Brabant.

Niet voor niets ontving glazenier Jacques Vonk de Prix d'Excellence voor zijn glas-in-lood.

Zelf raakte ik ook getroffen door het prachtige kerkje in Hoensbroek en zijn ramen, tijdens een bezoek met de familie van Jacques Vonk. In de jaren zestig kwam ik in contact met de Houthemse kunstenaar tijdens mijn werk als radio-journaliste bij de Regionale Omroep Zuid. De Limburgse kunst had een actieve pleitbezorger in de persoon van programmaleider Fred van Leeuwen. De stijl waarin Vonk het Limburgse landschap weergaf, sprak me aan: kleurrijk, harmonisch, wat naïef. Een heerlijk, simpel leven.

Toen ik Limburg verwisselde met een werkgebied boven de rivieren, hielden we nog een tijd contact. Dat verbleekte langzamerhand. Tot ik veel later bij toeval zijn werk weer tegenkwam. De schok van herkenning werkte inspirerend. Ik zocht en vond geestverwanten én de familie van Jacques Vonk. Onze ontmoeting leidde tot het plan om gezamenlijk de herinnering aan zijn werk weer tot leven te wekken. In korte tijd werd de Stichting Jacques Vonk opgericht met als doel, een expositie te organiseren en een boek over zijn werk en zijn leven te publiceren. Want wat was zijn geheim? Wat trok een geboren en getogen Rotterdammer - toch niet bepaald het meest poëtische soort Nederlanders - zo aan in Limburg? Wat bezielde hem om zich hier thuis te voelen en in staat te zijn de volksaard van Limburg op zijn manier weer te geven? In nagelaten documentatie over zijn werk en gesprekken met degenen die hem hebben gekend, wil ik in een boek antwoorden op deze vragen zien te vinden.

Hieronder alvast een korte beschouwing.

Kunstrecenten in de jaren zestig

"Uitdrukking geven aan intieme dingen van het leven en behoefte aan geborgenheid." Zo kenschetst toenmalig kunstkriticus bij Het Vrije Volk, Willem K. Coumans, de stijl van Jacques Vonk. "De dingen die Vonk schildert krijgen een poëtische verbeelding, hoe klein en nietig ze ook zijn. Zo ontstaat een intense en pure schilderkunst, die feestelijk en kinderlijk-blij is, zonder problematiek."

"Mooie schilderijen, expressionistisch en kernachtig, meent Paul van 't Veer ook in Het Vrije Volk (1967). Het lieflijke Limburgse landschap fungeert als decor voor een sprookje of een vertelling..."

"Eenvoud en levensechtheid typeren het werk van Vonk", kopt een Rhenens dagblad naar aanleiding van een tentoonstelling ter plaatse. "Verwondering om de levensechtheid van de schilderijen als een verademing tussen de hedendaagse verwarde en egocentrische kunstuitingen."

Paul Haimon noemt Vonk in het Limburgs Dagblad 'een mijmerende doordenker' en ziet in zijn doeken "de warmte en de schone eenvoudigheid van het leven in een sfeer van ontijdelijkheid met een directe traditiebinding."

De om zijn mening beduchte Ko Sarneel gaf voor de ROZ-microfoon in 1965 een positief oordeel over Vonks expositie. Een hele geruststelling. Prof. Sarneel kon een kunstenaar in fraaie woorden kleineren dan wel verheffen. Zijn favoriete werk is een schilderij dat het gehucht Bommerich laat zien. Vonk is volgens Sarneel "een schilder die zich in de keuze van zijn motieven en zijn werkstijl weinig digressie toestaat maar die dwingend persoonlijk betrokken lijkt

op wat hij kiest.” Jules Kockelkoren noemt Jac. Vonk in De Limburger ‘de weemoedige schilder van het oude Limburg.’

Schutterij met bielemannen in de processie

Dorp (Oud-Valkenburg) in de sneeuw

Hollandse kunstenaars naar Limburg

Jacques Vonk was een van de kunstenaars die na de oorlog vanuit 'Holland' naar Limburg trokken. Ze hoopten daar inspiratie te vinden én mogelijkheden die te realiseren. Het omgekeerde gebeurde ook: Limburgse kunstenaars trokken weg en zochten hun heil in Holland. Zo kwamen Lei Molin, Pierre van Soest en Gène Eggen in Amsterdam terecht. De laatste had daar overigens last van heimwee en kwam uiteindelijk terug.

De naar Limburg 'geëmigreerde' kunstenaars zochten elkaars gezelschap. Teun Roosenburg en echtgenote Jopie Roosenburg-Goudriaan woonden en werkten jarenlang op Kasteel Oost in Eijsden. Ze vormden het bruisende middelpunt van een groep beeldende kunstenaars, musici, schrijvers en acteurs die gezamenlijk een 'school' vormden: 'Kasteel Oost en de Kunst'. Ook Jacques Vonk voelde zich er thuis. Hij kwam of logeerde er regelmatig om inspiratie op te doen, te werken of gewoon maar wat te kletsen.... Teun Roosenburg heeft die sfeer goed weergegeven in een tekening van Jacques Vonk met de veelzeggende titel 'Oblomov... gewoon wat ouwehoeren'.

Jacques Vonk was een telg uit een welgestelde koopmansfamilie in Rotterdam, die zuidvruchten importeerde en exporteerde. Dat was niet zijn wereld. Jacques was een artistiek en gevoelig mens, een kunstenaar-in-wording, die na enkele jaren Haagse Academie aan de Jan van Eyck Academie in Maastricht wilde studeren. Zo gebeurde het.

Vakwerkboerderij met boerin

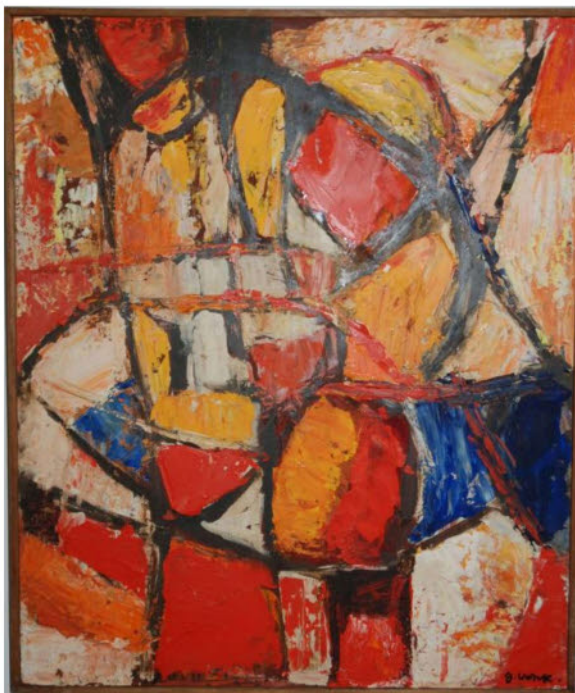
Op kamers

Jacques Vonk huurde een kamer bij de weduwe Boersma-Stille aan de Looiersgracht 3 in Maastricht. In het grote huis woonde Mia Boersma met haar moeder en haar vijf kinderen. Een gezellig gezin, dat sprak Jacques aan. Hij werd er al gauw opgenomen en voelde zich thuis. Jacques studeerde cum laude af. Het ging hem voor de wind. Maastricht had zijn hart veroverd, maar dat niet alleen. Ook de romantiek kwam sluipenderwijs in zijn leven. Jacques raakte verliefd op Mia Boersma. Dat vonden haar kinderen aanvankelijk niet bijster geweldig. "We hadden een prettig leven en we konden ons heel goed redden zonder vader. Neen, we waren niet zo blij met dat idee," herinnert Marthje Meewis-Boersma zich, in die tijd een tiener. Maar de romantiek zocht haar eigen weg. Mia en Jacques trouwden en het gezin verhuisde korte tijd later naar Houthem-St Gerlach. Vonk kocht in 1953 van Joep Curfs het rechter gedeelte van de mergelhoeve waarin tot 1935 de Limburgse tachtiger Frans Erens had gewoond: Vroenhof 60.

Hij liet de kleine kamers uitbreken tot één grote woonruimte en verbouwde de schuur tot atelier. Ondanks aanvankelijke aarzelingen bij de wederzijdse families brak er een goede tijd aan. Jacques en Mia leefden een gelukkig leven, Jacques Vonk beleefde als kunstenaar een geïnspireerde, creatieve periode. Het was na de oorlog: veel kerken waren beschadigd en hadden nieuwe gebrandschilderde ramen nodig. Ook Jacques Vonk kreeg opdracht om ramen te ontwerpen, en bevond zich daarmee in gezelschap van Charles Eyck, Joep Nicolas, Henri Jonas, Henri Schoonbrood en andere glazeniers.

Nieuwe invloeden en stijlen

“De jaren vijftig en zestig waren voor Jacques de beste jaren,” meent Marthje Meewis-Boersma. Ze is als enige dochter in het gezin op veel schilderijen herkenbaar. **“We hebben een gezellige jeugd gehad. We konden goed met Jacques opschieten en omgekeerd. Hij was heel creatief in het bedenken van verhaaltjes, speelde poppenkast en was erg muzikaal. We zagen hem meer als een grote broer. Rob Boersma, wonend in Noorbeek, is als jongste zoon het langst thuis gebleven. Hij heeft alle documentatie over Jacques die zijn moeder heeft verzameld, bewaard. Ook hij stond en zat regelmatig model voor Jacques. “Niet met al teveel enthousiasme. Uren stilzitten, dat is voor een klein jongetje toch geen feest. Ik was liever met andere kinderen gaan spelen. Het was bij ons een kunstenaarsmilieu, er kon gewoon alles.”**

Langzamerhand verlieten de kinderen het huis in Houthem. Marthje en Leo Meewis emigreerden zoals veel Nederlanders in die tijd, naar Canada waar Leo werkte als werktuigbouwkundig ingenieur. Dat bood ook Jacques nieuwe mogelijkheden. Na een goede verkooptentoonstelling reisden Jacques en Mia naar Canada om de familie te bezoeken. Jacques maakte kennis met een wereld die groter was dan Limburg. Deze periode is in zijn werk te herkennen: de ruige landschappen in Canada inspireerden hem en leidden tot exposities met geheel nieuw werk dat goed werd ontvangen. Nog later zou hij abstracter werk gaan maken en meer afstand nemen van zijn vertrouwde Limburgse landschap.

Bezoek in limousine met chauffeur

Het ging Jacques financieel overigens niet slecht, wat ook te maken had met zijn afkomst. Af en toe kwam zijn moeder op bezoek in Houthem, dat trok bekijks. Mevrouw Vonk arriveerde in een glanzende limousine mét chauffeur om te zien hoe haar zoon het maakte. De arme kunstenaar moest nodig even bijgespijkerd worden. "Dan werden cadeautjes uitgeladen," herinnert Marthje zich, "en grote hoeveelheden fruit en bijzondere zuidvruchten." Ook die zijn te herkennen op de stillevens die Jacques schilderde. Maar er werd ook kleding en andere levensbenodigdheden afgeleverd. "Niet iedere kunstenaar in Limburg liep in een jasje van een dure Rotterdamse kledingzaak. De bezoeken van Mevrouw Vonk waren in elk geval legendarisch," lacht Marthje. "Ze logeerde altijd in Valkenburg, in hotel Juliana. Haar chauffeur moest naar een verderop gelegen pension in Houthem. Verschil moest er natuurlijk zijn. En als ze in

Houthem uit wandelen ging, moest de chauffeur met de auto volgen, een parapluie binnen handbereik. Het moest eens gaan regenen....”

Depressies

Het leven van Jacques Vonk kende ook zijn schaduwzijden. Jacques was overgevoelig en had van tijd tot tijd last van depressies. Bij de voorbereiding van een expositie was hij bijzonder actief en werkte 's nachts door. Maar hij had ook perioden met sombere buien. Dan zocht hij de bescherming van zijn atelier om de wereld te ontvluchten. De deur ging op slot, Jacques was met zijn werk en gedachten alleen. Met het verstrijken der jaren werd deze sombere neerslachtigheid erger. Echtgenote Mia, in leeftijd veertien jaar ouder, werd ziek. Een ramp voor Jacques, die in zijn artistieke leven altijd zwaar op haar had geleund. Mia overleed in 1981.

Jacques bleef ontredderd achter. Zijn inspiratiebron en artistieke steun was weg. “Jacques zocht als jongeman een houvast in het leven. Die veiligheid heeft hij zeker bij mijn moeder gevonden,” meent dochter Marthje achteraf.

Jacques raakte in de laatste periode van zijn leven steeds verder gedesoriënteerd. Hij had inmiddels zijn huis in Houthem verlaten en verhuisde naar Maastricht. Zijn bezittingen heeft hij daar nooit meer uitgepakt. Zijn depressieve toestand leidde uiteindelijk tot opname in een instelling in Ermelo. Marthje en Leo – na lang verblijf in Canada weer terug in Nederland – hebben hem daar vaak bezocht. “Hij tekende en schilderde er nog wat. Maar vooral hield hij ervan zijn vroegere werken terug te zien. De gedachten daaraan maakten hem gelukkig. We hadden foto's van al zijn werken. Jacques fleurde op wanneer hij ze weer zag. Maar zijn ziekte maakte het einde onafwendbaar.”

In het jaar 2000 is Jacques Vonk in Ermelo overleden. Zijn familie heeft ervoor gezorgd dat hij zijn laatste rustplaats, naast Mia, in Houthem heeft gevonden.

Boek en expositie in Houthem-St. Gerlach

Het initiatief om stil te staan bij het leven en werken van Jacques Vonk, heeft zoals gezegd geresulteerd in de oprichting van de Stichting Jacques Vonk. Zijn werk verdient dit. We willen op deze manier, aandacht vragen voor het Limburg zoals hij dat zag, zoals hij het uitbeelde en zoals velen het zich zullen herinneren.

Een boek over zijn werk, zijn leven en het artistieke tijdvak waarin zich dit afspeelde, is in voorbereiding. Hieraan werken o.a. mee drs. Monique Dickhaut en oud-radiojournalist en promotor van de kunst in Limburg, Fred van Leeuwen. Het boek wordt gepresenteerd tijdens de feestelijke opening van een overzichts-tentoonstelling in september 2011 in de kerk van Sint Gerlachus in Houthem.

Bij het samenstellen van haar boek komt Monda Heshusius graag in contact met lezers van ons blad die herinneringen bewaren aan Jacques Vonk of werk van hem bezitten. Stuur een mailtje naar heshusius@planet.nl